

Светлой памяти Светланы Рябцевой посвящается

Szvetlana Rjabceva örök emlékének

ПАМЯТИ СВЕТЛАНЫ
СТАНИСЛАВОВНЫ РЯБЦЕВОЙ

21 июня 2019 г. после тяжелой и продолжительной болезни, в расцвете творческих сил, в Кишиневе скончалась Светлана Станиславовна Рябцева, видный исследователь истории ювелирного и прикладного искусства Восточной и Юго-Восточной Европы.

Светлана Станиславовна родилась 7 декабря 1966 г. в городе Ленинграде, в семье преподавателей высшей школы. Параллельно с учебой в средней школе, она окончила художественное училище. Любовь к рисованию у нее сохранялась на протяжении всей жизни. Это ей очень пригодилось и при занятии наукой. В школьные годы она стала активно посещать археологический кружок в Государственном Эрмитаже, которым руководила Т. В. Чукова. Там же читали лекции Д. А. Мачинский, Б. Б. Пиотровский, М. Б. Щукин и другие известные исследователи. Это в дальнейшем предопределило выбор профессии. В 1985 г. Светлана поступила на исторический факультет Ленинградского университета и специализировалась по кафедре археологии под руководством В. А. Булкина. Под его же влиянием она начала разрабатывать тему по украшениям. После окончания университета в 1990 г. на протяжении ряда лет работала в составе постоянно действующей Архитектурно-археологической экспедиции Государственного Эрмитажа. С 1993 по 2000 г. работала научным сотрудником Отдела истории русской культуры Государственного Эрмитажа, где являлась ответственным за хранение археологических материалов из раскопок древнерусских городов. В это же время у нее окончательно формируется сфера научных интересов – история ювелирного и прикладного искусства Восточной и Юго-Восточной Европы. С 1996 г. обучалась в аспирантуре Государственного Эрмитажа. Кандидатскую диссертацию по теме «*Древнерусский женский ювелирный убор IX–XIII вв. в контексте евразийских культурных связей (Основные тенденции формирования)*», выполненную под руководством Р. С. Минасяна, защитила в ИИМК РАН 30 мая 2001 г.

SZVETLANA SZTANYISZLAVOVNA
RJABCEVA EMLÉKÉNEK

2019. június 21-én hosszantartó, súlyos betegség után Chişinăuban, alkotóereje teljében elhunyt Sztetlana Sztanyiszlavovna Rjabceva, a kelet- és délkelet-európai ötvös- és iparművészet történetének kiváló kutatója.

Sztetlana Sztanyiszlavovna 1966. december 7-én született Leningrádban, felsőoktatásban tanító szülők gyermekeként. Középiszkolai tanulmányaival párhuzamosan a művészeti szakiskolát is elvégezte. A rajzolás iránti szeretete egész életét végigkísérte. Ez a későbbiekben tudományos pályája során rendkívül hasznosnak bizonyult számára. Iskolás éveiben a T. V. Csukova vezetésével az Ermitázsban megszervezett régészeti szakkör gyakori résztvevőjévé vált. Az előadók között ekkor olyan szakemberek voltak, mint D. A. Macsinszkij, B. B. Piotrovszkij, M. B. Sesukin és még több más neves kutató. Ez a későbbiekben Sztetlana pályaválasztását is meghatározta. 1985-ben felvételt nyert a Leningrádi Egyetem történelem szakára, ahol a régészeti tanszéken V. A. Bulkin mentoráltjaként régészetre szakosodott. Az ékszerekkel ugyancsak Bulkin hatására kezdett el foglalkozni. 1990-ben, az egyetem befejezését követően az Ermitázsban helyezkedett el: pár évig a folyamatosan aktív Épületrégészeti Expedíció kötelékében dolgozott, 1993-tól 2000-ig pedig az Orosz Kultúra Történetének Osztályán volt tudományos munkatárs. Itt a középkori rusz városok ásatásairól származó régészeti leletek gyűjteményét kezelte. Tudományos érdeklődése ekkoriban fordult véglegesen a kelet- és délkelet-európai ötvös- és iparművészet története felé. 1996-tól az Ermitázs aspirantúráján tanult. Kandidátusi disszertációját R. Sz. Minaszjan tudományos témavezetésével készítette el és az Orosz Tudományos Akadémia szentpétervári intézetében (Anyagi Kultúra Történetének Intézete) védte meg 2001. május 30-án. A dolgozat címe: *A fém díszítményekből álló 9–13. századi rusz női fejdísz az eurázsiai kulturális kapcsolatok kontextusában (A tárgy típus kialakulásának alapvető tendenciái)*.

1998 és 2000 között Chişinăuban, a Moldáv Tudományos Akadémia Régészeti és Néprajzi Intézetében volt gyakornok. 2000-ben családi okok miatt végleg-

C 1998 по 2000 г. Светлана Станиславовна проходила стажировку в Институте археологии и этнографии Академии наук Республики Молдова в г. Кишиневе. В 2000 г., в связи с семейными обстоятельствами, она переехала на постоянное место жительства в г. Кишинев и была принята на работу в Институт археологии и этнографии АН РМ, где, в отделе античной и средневековой археологии, прошла путь от научного сотрудника до ведущего научного сотрудника.

Светлана Станиславовна принимала участие в работе более двадцати историко-архитектурных и археологических экспедиций Государственного Эрмитажа и АН Республики Молдова. Они проходили в таких городах России как Псков, Новгород, Старая Русса, Ярославль, Ростов и др. и в Сибири, а также Молдавии и Болгарии. Она часто бывала в научных командировках, где знакомилась с коллекциями, в отдаленных российских городах на Урале, в Пермском крае, а также в Украине, Румынии, Болгарии, Венгрии, Чехии, Польше. С одной из выставок Государственного Эрмитажа ей довелось побывать и в Японии. Хронологический диапазон ее интересов был широк: она изучала ювелирные древности от ранней античности до позднего средневековья. Светлана Станиславовна хорошо знала русскую средневековую архитектуру, а после переезда в Кишинев, изучив румынский язык, освоила достаточно глубоко архитектуру средневековой Молдавии и Юго-Восточной Европы. Переехав в Молдавию, она не выключилась из активной научной жизни Петербурга, была постоянным участником ежегодных научных конференций по ювелирному делу, проводимых Государственным Эрмитажем и Русским этнографическим музеем.

Светлана Станиславовна при изучении ювелирных украшений сочетала разные направления, привлекая данные технологического, морфологического, стилистического и искусствоведческого характера. Она особенно продуктивно работала в последние годы. Приобретенный богатый научный опыт и знания литературы и источников позволяли ей при анализе материалов оперировать данными многих источников широкого хронологического и географического диапазона и более глубоко и аргументировано решать проблемы, вытекающие

sen Chişinăuba költözött, ahol a Moldáv Tudományos Akadémia Régészeti és Néprajzi Intézetében kapott tudományos munkatársi állást. Az Intézet Antik és Középkori Régészeti Osztályán dolgozva egészen a tudományos főmunkatársi pozícióig lépett előre.

Szvetlana Sztanyiszlavovna az Ermitázs és a Moldáv Tudományos Akadémia összesen több mint húsz építészettörténeti kutatásában és régészeti expedícióján vett részt. Ezek olyan oroszországi városokban zajlottak, mint Pskov, Novgorod, Sztaraja Russza, Jaroszlavl, Rosztov, stb., de szibériai, illetve moldovai és bulgáriai helyszíneken is dolgoztak. Gyakran vett részt tudományos kiküldetéseken is, hogy megismerje a távoli Urál-vidéki orosz városokban, a Permi körzetben, továbbá Ukrajnában, Romániában, Bulgáriában, Magyarországon, Csehországban és Lengyelországban található régészeti gyűjteményeket. Az Ermitázs egyik kiállítása révén még Japánba is sikerült eljutnia. Tudományos érdeklődése egy igencsak széles kronológiai horizontot ölelt fel: a korai antikvitástól kezdve egészen a késő középkorig foglalkozott ötvöstárgyakkal. A középkori orosz építészetet is kiválóan ismerte, és miután Chişinăuba költözött és megtanult románul, a középkori moldovai és délkelet-európai építészeti területén is elmélyítette tudását. A szentpétervári aktív tudományos élettől még Moldovába költözése után sem szakadt el – az Ermitázsban és az Orosz Néprajzi Múzeumban évenként megrendezett ötvösművészeti témájú tudományos konferenciák állandó résztvevője volt.

Szvetlana Sztanyiszlavovna az ötvöstárgyak vizsgálatokor több szempontot is figyelembe vett, így a készítés technikai, morfológiai, stilisztikai és művészettörténeti adatokat egyaránt felhasználta munkája során. Utolsó éveiben különösen produktívan dolgozott. Gazdag tudományos tapasztalata, valamint a szakirodalom és a források ismerete lehetővé tette számára, hogy a leletanyagok elemzéséhez egy szélesebb kronológiai és földrajzi horizontból származó forrásanyagot vonjon be, és így még megalapozottabb válaszokat tudott adni azokra a kérdésekre, amelyek egy-egy leletanyag vizsgálata közben merültek fel. Számos tudományos konferencia aktív résztvevője és előadója volt, és sokat is publikált, összesen körülbelül 200 tudományos munkája jelent meg. Ezek közül két monográfiát fontos megemlíteni, amelyek kiemelt figyelmet

из рассматриваемого материала. Она активно участвовала в многочисленных научных конференциях, выступала с докладами и публиковала результаты исследований. Всего ею было опубликовано около двухсот разного плана научных работ. Среди этих работ следует выделить две монографии, которые заслуживают особого внимания. Одна монография «*Древнерусский ювелирный убор. Основные тенденции формирования*», Санкт-Петербург 2005, 384 с., вышла на русском языке. Работа посвящена исследованию процесса формирования комплексов украшений, составляющих парадные женские головные уборы в Древней Руси. В ювелирных уборах ранних славян и соседних народов выделяются типы украшений, получившие развитие и в более позднее время. Формирование древнерусского ювелирного убора изучается на фоне широкого круга аналогий из других регионов, позволяющих выявить исторический контекст включения в него изначально народных украшений. В монографии рассматривается процесс смены парадных ювелирных уборов древнерусского времени как отражение этнических и культурных контактов Древней Руси, изменений ценностных приоритетов ее населения. Работа является важным фундаментальным исследованием, нужным и востребованным специалистами.

Другая монография «*Piese de podoabă și vestimentație din Moldova și Țara Românească în contextul relațiilor cultural-istorice (secolele XIV–XVII)*», Brăila 2014, 376 p. вышла на румынском языке в Румынии. Она посвящена истории возникновения комплекса ювелирных украшений, характерного для населения Молдовы и Цара Ромэняскэ. В этом исследовании украшения Карпато-Балканского региона рассматриваются в широком контексте находок, представленных на археологических памятниках Восточной и Юго-Восточной Европы. Изделия с территории современной Республики Молдова и Румынии изучаются в сравнении с находками с территории Болгарии, Венгрии, Сербии, Македонии, Хорватии, Украины и России. Работа получила позитивные отзывы специалистов и пользуется вниманием у исследователей.

Светлана Станиславовна обладала редкой интуицией и способностью определять значение

érdemelnek. Az egyik orosz nyelven jelent meg a következő címmel: A fém díszítményekből álló rusz fejdísz. A tárgy típus kialakulásának alapvető tendenciái (*Древнерусский ювелирный убор. Основные тенденции формирования*, Санкт-Петербург 2005, 384 с.). Svetlana Sztanyiszlavovna ebben a munkájában azt vizsgálta, hogy hogyan alakultak ki a Kijevi Rusz területén azok a fém díszítményekből álló leletegyüttesek, amelyek a korszakra jellemző rendkívül díszes női fejdíszeket alkották. A korai szlávok és a velük szomszédos népek által használt, fém díszítményekből álló női fejdíszek között sikerült elkülönítenie olyan elemeket, amelyek a későbbi időszakokban továbbfejlődtek. A fém díszítményekből álló rusz női fejdíszek kialakulását a más régiókból ismert nagy számú párhuzam figyelembe vételével vizsgálta, ez pedig lehetővé tette annak meghatározását, hogy egyes, eredetileg etnikumspecifikus díszítőelemek milyen történeti kontextusban kerültek át a rusz női fejdíszekre. A monográfia két idevonatkozó összefüggésre, a Kijevi Rusz etnikai és kulturális kapcsolatrendszerére, valamint a rusz népesség értékrendjének megváltozására rávilágítva mutatja be a fém díszítményekből álló rusz női fejdíszek átalakulásának folyamatát. A téma kutatói számára ez egy alapvető fontosságú, megkerülhetetlen munka.

Másik monográfiája Romániában jelent meg, román nyelven: Moldovai és havasalföldi díszítmények és viseletek a kulturális és történeti kapcsolatok fényében (14–17. század) (*Piese de podoabă și vestimentație din Moldova și Țara Românească în contextul relațiilor cultural-istorice [secolele XIV–XVII]*, Brăila 2014, 376 p.). Svetlana Sztanyiszlavovna ebben a művében a moldovai és a havasalföldi népességre jellemző, fémből készült díszítmények kialakulásának történetét mutatta be. A Kárpát–Balkán régió leleteit tágabb kontextusban, a kelet- és dél-kelet-európai leletanyag figyelembe vételével vizsgálta meg. A mai Moldova és Románia területéről származó tárgyakat Bulgáriából, Magyarországról, Szerbiából, Észak-Macedóniából, Horvátországból, Ukrajnából és Oroszországból származó leletekkel hasonlította össze. Ezt a monográfiát a szakma pozitívan fogadta.

Svetlana Sztanyiszlavovna ritka jó intuícióval rendelkezett a szórványleletek és bolygatott leletegyüttesek jelentőségének meghatározása és

разрозненных и случайных находок и вписывать их в систему известных культур. Увлечение своей работой, любовь к ней и приобретенный опыт и знания, позволяли ей при изучении источников делать обоснованные заключения и из массы ювелирных изделий надежно выделять те, которые имеют более выраженную этнокультурную специфику, которую, в значительной степени, можно было отнести к определенному этносу. Особенно ярко это проявилось в выделении материалов, соотнесенных с древними венграми. По этой теме она написала несколько интересных работ, что позволило значительно активизировать изучение истории и материальной культуры древних венгров в регионе между Днестром и Карпатами.

Светлана Станиславовна на протяжении ряда лет являлась членом Ученого совета Института Культурного наследия АН РМ. Она преподавала в университете «Высшая Антропологическая Школа», где вела лекционные спецкурсы, в том числе и в магистратуре, посвященные истории искусства и истории костюма, опубликовала ряд научно-педагогических работ.

Особо следует отметить, что Светлана была хорошей дочерью, матерью и женой. Она всегда заботилась о родных, помогала им, переживала за них. Когда заболела, долго скрывала от родителей и сына свою болезнь, берегла их.

У Светланы Станиславовны всегда были добрые отношения к коллегам. Человек благой и щедрой души, она не только уделяла много внимания воспитанию молодых кадров, но и оказывала необходимую помощь коллегам, которые обращались к ней в различных ситуациях за консультациями и советом. Она не только могла помочь, но способна была увлечь коллегу интересной темой, которую он сам не всегда мог выделить и определить ее перспективы. Ее открытость, честность в любых ситуациях, сопереживание и соучастие притягивали к ней людей, которым она становилась другом. Она была светлым человеком, что соответствовало ее имени.

Светлана Станиславовна прожила короткую жизнь, но оставила о себе добрую память. Это не только ее замечательные научные работы, но и то искреннее и позитивное вдохновение,

аз ismert régészeti kultúrák rendszerébe történő beillesztése terén. Munkájának szenvedélyes szeretete, bőséges szakmai tapasztalata és tudása lehetővé tette számára, hogy a forrásokat tanulmányozva megalapozott következtetéseket vonjon le, és a számtalan ötvöstárgy közül képes volt biztos kézzel kiválasztani azokat, amelyek olyan etnokulturális sajátosságokat hordoznak, amiket hitelt érdemlően lehetett egy adott etnikummal azonosítani. Ez a képessége a korai magyarokhoz köthető leletanyag elkülönítésénél különösen is megmutatkozott. A korai magyarok témájában több olyan érdekes munkát is írt, amelyek jelentős mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a Kárpátok és a Dnyeszter közötti régióban új lendületet vegyen a korai magyarok történeti és régészeti kutatása.

Szvetlana Sztanyiszlavovna több éven keresztül tagja volt a Moldáv Tudományos Akadémia Kulturális Örökség Intézetében működő Tudományos Tanácsnak. Tanított a „Școala Antropologică Superioară” nevű egyetemen („High Anthropological School” University), ahol művészettörténeti és viselettörténeti speciális kurzusokat tartott többek között a mesterképzés keretében, valamint több tudománypedagógiai munkát is publikált.

Külön meg kell emlékeznünk arról is, hogy Szvetlana nagyszerű lány, édesanya és feleség volt. Mindig gondoskodott hozzátartozóiról, segített nekik, gondja volt rájuk. Amikor tudomására jutott betegsége, sokáig titkolta azt szülei és fia előtt, hogy óvja őket.

Szvetlana Sztanyiszlavovna mindig jó kapcsolatot ápolt kollégáival. Jószívű és nagylelkű ember volt, aki nem csak a fiatal tehetségek nevelésének szentelt sok figyelmet, hanem a különböző kérdésekkel és tanácsért hozzá forduló kollégáknak is mindig megadta a szükséges segítséget. Ő nem csak segített, hanem ahhoz is kiváló érzéke volt, hogy a kollégákat olyan érdekes kutatási téma felé orientálja, amelyet azok nem mindig tudtak maguktól kiválasztani, illetve felmérni annak jelentőségét. A különféle szituációkban tanúsított nyitottsága és őszintesége, valamint empatikus személyisége magához vonzotta az embereket, akiknek a barátjává vált. Szvetlana – nevéhez hűen – valóban világosságot árasztó ember volt (az orosz свет [szvet] szó jelentése fény, világosság – a ford.).

Szvetlana Sztanyiszlavovna élete fájdalmasan korán ért véget, de szép emlékeket hagyott itt maga

которое исходило от нее к близким людям, друзьям и коллегам. С нею было надежно и комфортно, так как была уверенность, что она в любой ситуации поможет и не подведет. Горько и больно осознавать, что Светланы Станиславовны Рябцевой уже нет рядом с нами. Незаконченными остались ее многие творческие замыслы. Она до последнего часа жила полноценной научной жизнью. Ее светлый образ, образ обаятельного человека, замечательного ученого, друга и коллеги навсегда останется в наших сердцах.

Николай П. Тельнов

után. Ez nem pusztán az ő nagyszerű tudományos műveit jelenti, hanem azt az őszinte és pozitív lélekületet is, amely a hozzátartozói, barátai és kollégái felé sugárzott belőle. Mindig reményteli és kellemes volt vele lenni. Biztosak lehettünk abban, hogy ő bármilyen helyzetben segít és nem fog cserbenhagyni. Keserű és fájdalmas ráeszmélni, hogy Szvetlana Sztanyiszlavovna Rjabceva többé már nincs velünk. Számptalan alkotói elképzelése maradt befejezetlenül. Életének utolsó órájáig teljes intenzitással élte kutatói életét. Az ő ragyogó példája, magával ragadó emberi példamutatása, a kiváló tudós, barát és munkatárs emléke örökre szívünkben marad.

Nyikolaj P. Tyelnov